

Uppdrag - minska mängden plastavfall i offentliga miljön

Fastighets- och gatukontoret



2020-05-11

Sammanfattning

Fastighets- och gatukontoret fick uppdrag att utreda hur arbetet med nedskräpning och renhållning utförs idag samt att lämna förslag på fortsatt arbete. Resultatet visar att det finns ett brett spektrum av insatser som är kopplade till strategiska mål och inriktningar för att minska makroplast i den offentliga miljön. Insatserna inkluderar förebyggande åtgärder som kampanjer, juridiska verktyg som plastpåseförbud såväl som förbättrad infrastruktur genom utbyte av papperskorgar. Utredningen visar att insatser har lett till positiva resultat och det framläggs förslag på nya metoder och insatser som t ex ökad satsning vid Malmös vattenmiljöer och utveckling av källsorteringsmodulerna på offentliga platser. Arbetet med beteendeförändring kommer att fortsätta genom fortsatta kampanjer mot nedskräpning och annat kommunikationsmaterial. Arbetet är även en del av den handlingsplan som finns framtagna till Malmös avfallsplan 2016-2020. Fortsatt samarbete med stadens förvaltningar och VASyd ska prioriteras för att underlätta erfarenhetsutbyte och gemensamma satsningar.

Utredningen visar på ett fortsatt behov av utveckling genom samarbeten med relevanta aktörer, utveckling av renhållningsmetoder och ökad kommunikation kopplad till beteendeförändring.

Utredningen visar även att det finns behov av att öka satsningen på renhållning vid Malmös vattenmiljöer för att förebygga förekomst av makroplaster. Fortsatt arbete och förslag på nya metoder för att minska mängden plastavfall i den offentliga miljön kommer att utföras 2020. Arbetet utförs i förvaltningens linjeverksamheter och tas med i verksamhetsplaneringen 2020 och framåt.

Introduktion

Fastighets- och gatukontoret har fått i uppdrag att utreda hur arbetet med nedskräpning och renhållning utförs idag och lämna förslag på fortsatt arbete. En inventering av de renhållningsinsatser som genomförts under 2017-2019 sammanställdes 2019 (se bilaga 1; inventering av renhållningsinsatser).

Övergripande mål med uppdraget:

- Inventera och utvärdera insatserna med syfte att minska nedskräpning av makroplast som pågått mellan 2017-2019.
- Se över befintliga samarbeten inom Malmö stad samt externa parter, för att undersöka strategier, samarbetsformer, insatser och metoder.

Inom uppdraget har intervjuer med samtliga entreprenadansvariga, projektansvariga och andra inblandade medarbetare genomförts. Utöver detta har en granskning av utvärderingar, kartläggningar och befintliga rapporter tagits i beaktning.

Utredningen presenteras i fyra delar:

1. Internt arbete kopplat till avfallsplanen
2. Samarbeten och erfarenhetsutbyten
3. Kommunikation och beteendeförändring
4. Nya metoder och insatser för 2020 och framåt

Avgränsningar

Det finns ingen vedertagen definition av makroplast, så denna rapport avser endast plastbitar som är större än 5 mm i diameter, s.k. makroplast. Denna rapport fokuserar på allmän platsmark och vattenmiljöer i FGK:s förvaltarship.

Internt arbete kopplat till avfallsplanen

Avfallsplanen (2017-2020) (bilaga 2) ger bra stöd och samarbetsformer inom Malmö stad och har mål kopplade till minskad nedskräpning. Avfallsgruppen består av en projekt- och styrgrupp som leds av VASyd. VASyd samordnar stadens arbete kring avfall vilket innefattar även nedskräpning. Det finns fler fokusområden inom planen som ligger i Fastighets- och gatukontorets intresse. Exempel är målet för Hållbar sortering och ett mål för 2020 är att nedskräpning ska vara mindre än 2016.

Följande åtgärder har genomförts inom ramen för planen:

- 1) Skräpmätningar genomfördes under 2018 och 2019 där data och information om mängden plast och skräp i Malmö samlats in och presenterades i två rapporter, en för Malmös gatumiljöer och en för Malmös parker.^{1 2} Skräpmätningen använder Håll Sverige Rents metod. De tre olika skräpmätningsområdena kan användas som indikatorer för hur mycket skräp som finns i centrala Malmö. Skräpmätningen har genomförts under två år och det är för tidigt att dra stora slutsatser men resultaten indikerar att en minskning sker. Fimpar och plast är det i antal mest förekommande skräp. Detta indikerar en riktning i vårt arbete framöver att fortsätta fokusera på.
- 2) Närmiljöundersökningar genomförs i Malmö. Dessa har utförts 2016 och 2018 och syftar till att ta reda på hur invånarna i olika områden upplever sitt närområde i Malmö. Resultat³ från 2018 visade att 74% anser att Malmö är en attraktiv stad att bo i. 2016 var detta värde något högre 77% men samtidigt var 2 av 3 nöjda med den offentliga miljön, ett värde som inte har förändrats. Det finns dock variationer mellan olika områden i Malmö. Resultaten kan bidra till val av inriktningar och metoder, samt bidrar till underlag för att kunna mäta effekter av samtliga satsningar över tid.
- 3) FGK arbetar med nudgingaktiviteter och kommunikationsinsatser. Kampanjarbetet som FGK utför bygger på tidigare erfarenheter. Syftet med kampanjen Sommar utan Skräp 2019 var att få fler människor i Malmö att ta hand om sitt skräp och att höja allmänhetens förtroende och förståelse för hur Malmö stad jobbar med renhållning. En utvärdering visade att de flesta personerna som intervjuades tycker att det var en positiv och tydlig kampanj. De specifika effekterna av kampanjen är svåra att konstatera och vi har idag ingen mätmetod för att visa på om det har lett till mindre nedskräpning. Dock ser vi att framtidens kampanjer kan inkludera fler områden och lägga mer fokus på visuella och andra kommunikationsmetoder så att en större grupp nås.
- 4) Under sommaren 2019, i samband med det nya rökförbudet, testade FGK så kallade fimpzoner på tre ställen. Fimpzonerna är utformade för att ge ett positivt budskap och uppmuntra till att göra rätt. Dessa fimpzoner inkluderar solcelldrivna bänkar som erbjuder möjlighet till mobilladdning, samt en askkopp. Skräpmätningen visade en minskning av fimpar på Möllevångenstorget och Lilla torg där fimpzonerna var uppsatta. Under 2020 kommer FGK att utöka testet med fler fimpzoner och även sätta ut mindre och enklare fimpmöjligheter som består endast utav skyltar och askrör.
- 5) FGK testade förbud mot plastpåsar vid torghandel på Möllevångstorget under en 2-veckors period våren 2019. Positiva resultat ledde till ett plastpåseförbud som i sin tur ledde till en minskning av nedskräpning på torget och i dess närområde. Det gav en ökad medvetenhet hos torgförsäljare och kunder att ta med egen påse till torghandeln. Platser som hålls rena och fria från skräp ger också alla som vistas där eller går förbi en ökad trygghetskänsla. Arbetet med förbudet följs upp kontinuerligt

¹ Håll Sverige Rent (2019) Skräpfacit: Nedskräpning i gatumiljö Malmö.

² Håll Sverige Rent (2019) Skräpfacit: Parker, mindre tätorter och områdesmätningar. Rörsjöparken och Värnhemstorget.

³ Ipsos Public Affairs (2018) Närmiljöundersökning. Malmö.

och kräver samarbete mellan enheter och förvaltningar såväl som kommunikationsinsatser och juridiskt stöd.

- 6) Strandstädningsaktiviteter har under 2018 och 2019 genomförts tillsammans med Marint Kunskapscentrum och Miljöförvaltningen genom bidrag från Naturvårdsverket för strandstädning under Havets Dag. Under 2018 och 2019 samlades 3 respektive 4 ton skräp in och 2600 personer engagerade sig på olika sätt i skräpplockningsaktiviteter.⁴ Resultaten från 2018 och 2019 leder till att vi även under 2020 söker bidrag från Naturvårdsverket för att fortsätta strandstädningsinsatser tillsammans Marint Kunskapscentrum.
- 7) Nya metoder mot nedskräpning 2019 i den offentliga miljön har det satsats på olika typer av renhållningsinsatser. Kommunteknik på serviceförvaltningen har investerat i en skräpdammsugare för gatsten. Dammsugaren har testats och är en bra komplettering till andra renhållningsredskap men den är tyvärr ergonomisk inte lämplig för det intensiva och monotona arbete som krävs för plockning av mindre skräp såsom fimpar. Därmed visar det sig tyvärr att den inte fungerar särskilt bra. FGK har börjat byta ut alla papperskorgar till mer skadedjursäkrade modeller som även har möjlighet att kompletteras med askkoppar och pantrör. Dessutom blir det mer enhetligt i stadsmiljön och bidrar till en bättre arbetsmiljö för de som tömmer. FGK kommer att följa upp utbytet. ”Vägg till Vägg” projektet pågick under 2018-2019 och är en test för att under en period på två år se vilka vinster som samarbete genererar vad gäller renhållning på barmark mellan fasad till fasad och allt däremellan. Alltså att renhålla på en given yta utan hänsyn till vem som har det formella ansvaret. Testet har pågått i snart två år och en utvärdering kommer att göras i april-maj månad 2020. Fastighets- och gatukontoret har tagit helhetsansvaret för renhållningsarbetet över hela det aktuella området utmed Södra Förstadsgatan mellan Triangeln och Regementsgatan. Kommunteknik har utfört arbetet. Fastighetsägarna har bidragit till projektet genom att gå samman och som ger nytta åt staden. En utvärdering ska genomföras under april/maj 2020 med slutsatser och rekommendationer.

Alla åtgärder i handlingsplanen följs upp av VASyds avfallsgrupp tillsammans med berörda aktörer. Den nya Kretsloppsplanen (2021-2030)- och avfallsföreskrifterna är under framtagande av VASYD.

Samarbeten och erfarenhetsutbyten

Det finns många verksamheter som är inblandade i och kan påverka nedskräpnings- och renhållningsfrågor i Malmö. FGK deltar i många samarbeten, varav några exempel finns listade nedan.

FGK sitter med i samrådsgruppen med FTI (förpacknings och tidningsindustrin) som träffas regelbundet för avstämning kring FTI:s återvinningsstationer som FGK upplåter. Representanter från FGK, Miljöförvaltningen, Serviceförvaltningen och VASyd sitter med i gruppen och diskuterar gemensamma frågor som rör bland annat nedskräpning kring återvinningsstationer och tar stöd av varandra. FGK stöttar Miljöförvaltningen i frågor som rör Kemikalieplanen. Inom kemikalieplanen finns det mål kopplade till nedskräpning i den offentliga miljön, bland annat minskning av konfetti och mängden

⁴ Strandstädningsbidrag rapport 2018; Strandstädningsbidrag 2019- slutrapport.

engångsartiklar av plast som används inom Malmö stad. Dialog och erfarenhetsutbyte underlättar gemensamma mål.

Det finns en plastgrupp med representanter från FGK, Miljöförvaltningen och VASYD där gemensamma frågor och utvecklingsmöjligheter kring plast diskuteras. Ett ännu tätare samarbete med VASYD och med aktörerna i denna plastgrupp spelar en viktig roll i att framta åtgärder och kampanjer kopplade till att minska plastavfall på marken samt i dagvatten och havet. Under maj/juni 2020 planerar VASYD en kampanj med fokus på fimpas kring dagvattenbrunnar. De kommer att visa filmer på kollektivtrafik i samarbete med Skånetrafiken och planerar sätta upp dekaler kring dagvattenbrunnar i fler skånska kommuner. En dialog mellan FGK och VASYD underlättar att VASYDs kampanj kan komplettera Malmös skräpkampanj så att budskapet når ännu fler.

FGK deltar i en referensgrupp i ett projekt ”Plastbanta dockan” där en modell för minskade engångsartiklar testades i ett avgränsat område vid dockan. Syftet med projektet var att utforma, testa och utvärdera en informations- och nudgingmodell för minskad plastanvändning som kan skalas upp och användas av andra. FGK har tagit del av resultaten som ger konkreta förslag på kommunikationsmaterial, praktiska lösningar samt tips som underlättar deltagande. FGK har möjlighet att anpassa och testa modellen i stadshuset. Med inspiration från projektet har restaurangen i stadshuset ställt fram lunchlådor som kunder kan köpa och återanvända. Detta kan utvecklas och utökas till fler restauranger i området med tips från Plastbanta dockan. FGK deltar i Länsstyrelsens nätverk ”Tänk om Plast” vilket är en plattform för erfarenhetsutbyte och kunskap, samt är medlem i Håll Sverige Rent som erbjuder möjligheter för gemensamma skräp-plockningsevents, undersökningar och konferenser. FGK kommer att fortsätta omvärldsbevaka och testa nya metoder i linje med stadens och medborgarnas behov. Detta genom att aktivt delta i olika nätverk, följa olika företag och organisationer, delta på relevanta konferenser och mässor, leta aktivt efter bra exempel från andra kommuner och länder, samt vara öppen för nya metoder och arbetssätt som kommer från allmänheten, kollegor, civilsamhället och näringslivet.

Kommunikation och beteendeförändring

Nedskräpningen är problem som kan påverkas av beteendeförändring och kommer att kräva kontinuerliga insatser och utveckling. Efter skräpkampanjen 2019 gjordes en utvärdering⁵ som visade att hälften av de tillfrågade Malmöborna svarade att kampanjen gjort att de tänker mer på var de slänger sitt skräp och ta en omväg för att slänga sitt skräp i papperskorgen. Malmöborna och de tillfrågade uppskattar att kampanjen har varit positiv, tydlig och lätt att förstå. Den är trovärdig och har en tydlig avsändare och ger en positiv bild av Malmö. De budskap som var mest omtyckta var ”Tack för att du tar hand om ditt skräp. Och din stad” samt ”9 av 10 slänger skräpet här. Tack.” Synlighet på stan var en framgångsfaktor för kampanjen.

Kommunikation och åtgärder som fokuserar på beteendeförändring ska växlas upp och bli mer inkluderande för malmöborna. En renhållningssamordnare har anställts under 2020 som kommer att se över och utveckla renhållningskampanjen. Kampanjerna ska vara mer inkluderande och kopplas an till events såsom skräpplockningsdagar, strandstädningsaktiviteter och andra arrangemang så att det finns ett löpande budskap. Ett mer inkluderande kampanjarbetet kan spridas till fler stadsområden och fokusera mer på visuella och andra kommunikationsmetoder så att en större och bredare grupp nås.

FGK vill kunna stötta privatpersoner och grupper som vill plocka skräp. Det finns intresse från allmänheten att plocka skräp och det ska underlättas och uppmuntras genom att testa en metod för

⁵ Gullers Group (2019) Rapport: Kampanj mot nedskräpning, Utvärdering.

tydliga rutiner för kommunikation, materialutlåning och sophämtning. Skräpplockningskit ska finnas på olika utlämningsställen, bland annat vid Marint kunskapscentrum. Här kan privatpersoner låna redskap och plocka skräp. Det kan bidra till en renare och tryggare stad, skapa möjlighet för sociala aktiviteter, och inte minst synliggöra nedskräpning som allas ansvar.

Nya metoder och insatser framåt

Konkreta åtgärder i avfallsplanen som finns med i den antagna ”Handlingsplanen 2020” (se bilaga 3) bygger på och vidareutvecklar tidigare arbete.

Åtgärder som ligger i FGK:s ansvar är

- 1) Skräpmätning enligt Håll Sverige Rents metod
- 2) Planera och genomföra nudgingaktiviteter och kommunikationsinsatser genom beteendeförändring, exempelvis fimpzoner och kampanjer
- 3) Undersöka möjligheten att utöka plastpåseförbud i den offentliga miljön
- 4) Genomföra strandstädningsaktiviteter
- 5) Följa upp och utveckla nya metoder för att minska nedskräpning i Malmös vatten
- 6) Följa upp och utveckla nya metoder för att minska nedskräpning i den offentliga miljön
- 7) Genomföra förslag kopplade till uppdrag om kartläggning av plast, mikroplast och läkemedelsrester i Malmös vatten.

Ett utökat samarbete mellan FGK och stadens olika förvaltningar är fördelaktigt. Existerande nätverk och grupper med olika fokusområden kopplade till nedskräpning (fimpar, FTI:s samråd, kusten, specifika geografiska områden, mm) bör prioriteras för att underlätta erfarenhetsutbyte och gemensamma satsningar.

► FGK har nu börjat med avstämningar tillsammans med den miljöstrategiska avdelningen på miljöförvaltningen. Under 2020 kommer ett samarbete inledas mellan entreprenadansvariga på FGK och inspektörer från miljöförvaltningen för att diskutera och förbättra kommunikationskanaler mellan förvaltningarna samt diskutera samarbetsformer i specifika områden där miljöförvaltningen har riktade insatser mot nedskräpning och råttbekämpning.

► Serviceförvaltningen belyste arbetsmiljöproblem kopplade till renhållning och de verktyg som finns på marknaden idag. FGK kommer att fortsätta undersöka möjligheter till andra metoder och redskap för att förbättra renhållningen i staden men även arbetsmiljön för de som utför arbetet.

► Kanalen som löper genom Malmö har en direkt anknytning till havet och nedskräpning i dess närhet är en viktig källa till det förorenade havet. Nya metoder och tekniker kan testas, t.ex. nät eller läns som fångar upp makroplast och annat skräp som annars kommer ut till Öresunds vatten. Näten kan exempelvis placeras där dagvattenrör rinner ut till kanalen. Ett annat försök är att testa att sätta upp en läns som kan fånga upp flytande skräp. Detta kan kompletteras med andra tester, t.ex. fortsatt test utav Seabins som testades under 2018 och visade potential. Test av skräpplockningsstationer längs stranden ska underlätta för privatpersoner att plocka skräp när de vistas på stranden. Under 2020 ska FGK testa askkoppar i papp. Dessa liknar ett vykort och kommer att delas ut längs stranden för öka medvetenhet och att minska fimpar i vattnet.

► FGK ska fortsätta undersöka juridiska verktyg, exempelvis via markupplåtelse för att minska plast i offentliga miljöer. Det har redan införts plastpåseförbud vid torgförsäljning. Plastpåseförbudet har utökats i januari 2020 och gäller vid fler markupplåtelser på kommunens mark såsom tillfälliga

försäljningsplatser, motionslopp, streetfoodbilar och evenemang. Detta kan utvidgas till att ställa nya krav för plastanvändning på ännu fler områden.

- ▶ I år kommer test av fimpzoner att utökas. Det kommer fler fimpzoner men även enklare fimpzoner på fler platser som består av enbart skyltar och askrör. Samtidigt kommer de nya papperskorgarna att ha askkopp på toppen med en dekal som visar att det är till för fimpar.
- ▶ FGK följer och ingår i specifika projekt som är kopplat till minskad nedskräpning. Exempelvis vad gäller spökgarn (gamla fiskenät) i Öresund som berör fler kommuner, sportdykare och yrkesfiskare. Projektet "Fishing for Litter" är ett projekt som leds av Lomma kommun och är ett samarbete mellan Malmö, Lomma och Marint Kunskapscentrum för att ge ekonomiskt stöd till yrkesfiskare för att fånga skräp. Ett projekt som kan bli aktuellt i framtiden är att ta fram en strandstädkarta tillsammans med andra kommuner längs Öresund. Detta kan baseras på erfarenheter som har gjorts på västkusten, där projektet tog fram en GIS-tjänst för att rapportera in ostädade stränder, strandstädarevenemang, och sophämningsbehov men även en infokampanj om problematiken.
- ▶ FGK planerar att genomföra en utvärdering av källsorteringsmoduler som är placerade i den offentliga miljön för att uppmuntra sortering av skräp och effektivisera flöden av material som kan lämnas till återvinning.
- ▶ FGK planerar att genomföra en studie fokuserad på beteende kring nedskräpning i den offentliga miljön. En studentmedarbetare med bakgrund i tillämpad kulturanalys har rekryterats och kommer att genomföra en studie kring Värnhemstorget med fokus på hur vi kan minska nedskräpning. Under studien kommer studenten att ha möjlighet att genomföra tester, observationer och intervjuar. Studien ska leda till en rapport med konkreta förslag.
- ▶ FGK ska undersöka möjligheten att sätta tillfälliga dekaler på dagvattenbrunnar tillsammans med VASyd. Tanken är att kommunicera att skräp som hamnar i dagvattenbrunnar också hamnar i naturen. Detta ska göras genom ett positivt budskap. Eventuellt kan detta göras i samverkan med andra berörda aktörer.

Fortsatt arbete och förslag på nya metoder för att minska mängden plastavfall i den offentliga miljön kommer att utföras från 2020 och framåt. Arbetet utförs i förvaltningens linjeverksamheter och tas med i verksamhetsplaneringen. Genomförandet finansieras genom befintlig budget i respektive verksamhet och följs upp i delårs- och årsbokslut.